

наючи з моменту виявлення кримінального правопорушення і до направлення матеріалів провадження до суду. Для цього, слід періодично інформувати один одного про отримані оперативні дані, що, з одного боку, допоможе слідчому в ході розслідування успішно реалізувати матеріали оперативно-розшукової діяльності, а з іншого – повною мірою використовувати матеріали слідства щодо протидії кримінальним правопорушенням в цілому.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред.: В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1328 с.

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

3. Підюков П. Захист доказів і доказового провадження в кримінальному процесі України / П. Підюков, Я. Конюшенко // *Вісник Академії управління МВС України*. 2010. № 2. С. 109-117.

Волошина М.О.,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ЗА УХВАЛАМИ СУДУ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ

Економічна злочинність в Україні набула загрозливих масштабів, що створює реальні перепони для нормального розвитку держави, підвищення соціальних стандартів життя, будівництва здорового, заможного суспільства. Сучасний стан економічної злочинності характеризується високим ступенем організації, професіоналізму, впровадженням останніх досягнень науково-технічного прогресу.

Сформувавши економічне підґрунтя, представники організованих злочинних груп широко проникають до органів державної влади, використовуючи державні важелі для досягнення своїх цілей, переманюють на свій бік найкращих фахівців різних галузей, насамперед, юристів, бухгалтерів, провідних спеціалістів в сфері ІТ-технологій тощо. Мають місце випадки, коли на боці злочинців опиняються і ті, хто, в першу чергу мав би їм протистояти – правоохоронці та можновладці. Використовуючи їх зв'язки, вміння та навички, організатори злочинних угруповань постійно розробляють та втілюють нові, витончені схеми та способи скоєння економічних злочинів, насам-

перед, передбачених статтями 191 (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем), 209 (Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом) та 212 (Ухилення від сплати податків і зборів (обов'язкових платежів)) Кримінального кодексу України. та інші злочини у сфері господарської діяльності. При цьому злочинцями враховуються зміни до законодавчих та інших нормативних актів, а також останній досвід правоохоронних органів щодо протидії злочинності. Крім того, вони намагаються отримати інформацію, що становить службову та державну таємницю, з метою ефективно протидіяти заходам, що вживаються державними органами для боротьби із кримінальними правопорушеннями.

Слід також врахувати, що вказані кримінальні правопорушення носять латентний характер та вчиняються в умовах неочевидності, що дозволяє злочинцям ефективно маскувати їх сліди, приховувати та з плином часу знищувати докази. І, як справедливо зазначає О.М.Ємець, виявлення та розкриття таких злочинів здійснювалось саме завдяки оперативно-розшуковій діяльності.

За таких обставин саме життя вимагає від правоохоронців, і в першу чергу від оперативних підрозділів, постійного вдосконалення існуючих та пошуку принципово нових форм боротьби з економічною злочинністю, ефективного використання наданих оперативно-розшуковим законодавством прав та повноважень для виявлення осіб, що готують злочини, вивчення їх поведінки, зв'язків, встановлення їх намірів, направлених на підготовку і вчинення злочинів та швидкого реагування на зміни в злочинному середовищі з одночасним вжиттям заходів щодо охорони конфіденційної інформації, недопущення її витоку та розголошення.

На жаль, в сучасних умовах, не завжди вдається досягнути зазначених цілей, в тому числі з причин недосконалості існуючого законодавства та суб'єктивного підходу з боку окремих посадовців, що мають можливість впливати на здійснення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на документування протиправних діянь окремих осіб та груп.

Так, згідно ч. 2 та 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями глави 21 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) з урахуванням особливостей встановлених цим Законом щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення. На підставі ухвали слідчого

судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором проводяться такі важливі оперативно-розшукові заходи, як негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо. Застосування таких заходів суттєво обмежує права і свободи людини та юридичних осіб і носить винятковий і тимчасовий характер.

Відповідно до ч. 1 ст. 247 КПК України розгляд клопотань про надання дозволів на проведення НС(Р)Д (відповідно, з урахуванням зазначених положень ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» і на проведення вказаних оперативно-розшукових заходів), здійснюється слідчим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (відповідно, у випадку отримання ухвали на проведення оперативно-розшукових заходів – оперативний підрозділ).

Частиною другою ст. 247 КПК України передбачено можливість отримувати ухвали суду на проведення НС(Р)Д поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування лише у випадку розгляду клопотань про надання дозволу на проведення НС(Р)Д щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів та/або у приміщеннях судових та правоохоронних органів.

У кожній області існує 2-3 слідчих судді Апеляційного суду (та 2-3 помічника), які розглядають клопотання на проведення НС(Р)Д і оперативно-розшукових заходів та мають доступ до відомостей про осіб, щодо яких планується проведення заходів, вид заходу, ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо, які підлягатимуть контролю. Викладене може сприяти витоку конфіденційної інформації, у зв'язку з тим, що організатори потужних злочинних угруповань, як правило, є відомими та впливовими особами на території області, для яких встановлення неділових стосунків із чиновництвом нижчого рангу (секретарі, помічники, діловоди), як правило, не є проблемою.

Також існують факти різної трактовки законодавчих актів різними слідчими суддями. Так, протягом 2017-2018 років Апеляційними судом Дніпропетровської області за клопотаннями оперативного управління та слідчого

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

управління фінансових розслідувань Головного управління Державної фіскальної служби у Дніпропетровській області не надано жодної ухвали на проведення ані оперативно-розшукового заходу, ані НС(Р)Д, мотивуючи технічною помилкою щодо ліквідації податкової міліції (виключення розділу 18² з Податкового кодексу України). У той же час, оперативними підрозділами інших областей ДФС України в 2018 році було отримано більше 1000 ухвал на проведення такого НС(Р)Д (оперативно-розшукового заходу), як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж.

У зв'язку з викладеним, співробітникам податкової міліції Дніпропетровської області доводиться вносити відомості про вчинені кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочинати досудові розслідування в кримінальних провадженнях в інших областях України (Одеська, Донецька, Запорізька, Харківська, Полтавська області, м. Київ). Під час таких кримінальних проваджень протягом 2018 року ініційовано та отримано близько 90 ухвал суду на проведення вказаних заходів, з них більше 70 – на проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. В напрямку здійснення податковою міліцією оперативно-розшукових заходів, проведення яких потребує дозволу суду, робота фактично припинена.

Не слід забувати, що відповідно до ч. 6 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», під час виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, пов'язаних із припиненням правопорушень у сфері податкового та митного законодавства, права, передбачені цією статтею, надаються виключно оперативним підрозділам органів податкової міліції в межах їх компетенції.

Таким чином, на підставі суб'єктивного трактування законодавчих актів лише одним чиновником, наділеним вагомими владними повноваженнями впливати на проведення оперативно-розшукових заходів та НС(Р)Д, фактично паралізовано роботу правоохоронних органів такого потужного з економічної точки зору регіону як Дніпропетровська область в напрямку боротьби з економічною злочинністю.

У зв'язку з викладеним, з метою унеможливлення монополізації надання дозволів (ухвал суду) на проведення оперативно-розшукових заходів та НС(Р)Д, зменшення корупційних ризиків, перекриття каналів витоку конфіденційної інформації, пропонується внести зміни до ст. 247 КПК щодо можливості отримання ухвал суду поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування або оперативного підрозділу, якими здійснюється досудове розслідування або провадження в оперативно-розшуковій справі.

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1992.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Голос України від 19.05.2012. № 90-91.

3. Ємець О.М. Окремі питання, що виникають при здійсненні оперативно-розшукової діяльності //Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 20 жовтня 2017 року). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 34-36.

Герасименко О. А.,
старший науковий співробітник,
судовий експерт ХНДІ судових експертиз
ім. Засл. проф. М.С. Бокариуса

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Сучасний стан розвитку психологічної науки дозволяє говорити про досить широкі можливості судово-психологічної експертизи як однієї зі сфер прикладного використання психологічних знань у судочинстві.

Останнім часом практика експертів-психологів науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України свідчить на користь вагомості ролі психологічної експертизи як важливого джерела доказу для встановлення істини у кримінальних справах.

Своєчасне та обґрунтоване застосування в ході слідства спеціальних психологічних знань істотно розширює можливості встановлення багатьох фактів, необхідних для справедливого вирішення справ, забезпечує повноту дослідження обставин. Оскільки, психологічна експертиза встановлює ті особливості психічної діяльності та такі їх прояви в поведінці людини, які мають юридичне значення і викликають певні правові наслідки [1].

Слід зазначити, що об'єктом судово-психологічної експертизи - є психічно здорові особи (підозрюваний, обвинувачений, підсудний, виправданий, засуджений, свідок, потерпілий, позивач, відповідач; малолітні, неповнолітні, дорослі і особи літнього віку).

Предметом судово-психологічної експертизи - виступають факти, які відносяться до психічної діяльності психічно здорової особи, встановлені на основі дослідження цієї діяльності і які мають значення для правосуддя.

Основними завданнями судово-психологічної експертизи є визначення у підекспертного особи:

- індивідуально психологічних особливостей, рис характеру, провідних якостей особистості, мотивотворних факторів психічного життя і поведінки;
- емоційних реакцій і станів;